

Fabian Persson, *Women at the Early Modern Swedish Court. Power, Risk, and Opportunity* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2021). 340 pp.

*Hedvig Widmalm, Uppsala universitet*

Europeiska hov har undersökts som maktcentra, platser där maktkamper skett, där krig planerats och kartor ritats om. Regenter har analyserats utifrån deras politiska gärningar. I Sverige har kvinnors skiftande roller och maktutövning vid hovet också rönt större uppmärksamhet på senare tid. I Fabian Perssons *Women of the Early Modern Swedish Court* är ansatsen bred: undersökningen handlar om drottningar, hovdamer, kammarjungfrur och andra kvinnor som strömmade genom det svenska hovet från 1500-talets mitt fram till 1800-talets början. De undersöks tillsammans. Syftet med att utforska denna stora grupp under denna långa tidsperiod är att förstå hur och varför kvinnor förekom vid hovet. I tidigare forskning har de framförallt antagits agera i sina släktingars intressen. Fabian Persson lyfter fram att de också agerade i egen sak, och var betydande maktspelare. För kvinnor kunde det tidigmoderna hovet vara ett sätt att skapa nätverk, få utbildning och klättra i samhällshierarkin.

Med detta medföljde risker. Under 1500-talet övervakades kvinnorna vid hovet hårt, vilket begränsade deras möjligheter. Under 1600- och 1700-talet började drottningar och hovdamer som kom från andra länder att mötas med misstänksamhet. Det blev vanligare att de utländska hovdamerna som följt drottningarna till Sverige skickades hem tidigt, och för de som blev kvar blev assimilering allt viktigare. Detta gällde inte minst för de utländska drottningarna, vars politiska inflytande var beroende av att de visade lojalitet mot det svenska på ett tillfredställande sätt. Den sociala kontrollen över kvinnor vid hovet tog sitt formella uttryck i

<https://doi.org/10.7557/4.5886>

*Copyright:* © 2021 The Author(s). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License ([CC BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

manifestationer av en hierarkisk ordning där både överlägsenhet och undergivenhet skulle visas upp på rätt sätt.

Kvinnor av olika rang kämpade med varandra om vilka som skulle sitta var vid bordet, och vem som fick kyssa drottningens hand eller bära hennes släp. Trots försök att fastställa en tabell över hovets rangordning år 1672 visar Persson hur flytande den hierarkiska tillhörigheten fortsatte att vara, inte minst då kategorier krockade med varandra. Gick börd före kön, bestämdes kvinnors status utifrån deras fäder eller makar, och kunde vänskap med kungaparet övertrumfa allt? Frågorna åskådliggör det manövreringsutrymme som fanns, och i och med det, möjligheterna att tillskansa sig makt vid hovet. Boken undersöker ett brett spektrum av kvinnor: utländska och svenska, gifta och ogifta, de som stannade ett kort tag vid hovet och de som tillbringade sina liv där. Persson ställer ofta de gemensamma erfarenheter bokens aktörer hade som kvinnor mot de hierarkiska skillnaderna dem emellan. Han analyserar var och när kön spelade roll på ett nyanserat sätt.

Ett myller av livsöden redogörs för i denna bok och en del av kvinnorna har samma eller likartade namn. I inledningen har Fabian Persson därför inkluderat en "Dramatis personae" som kortfattat förklarar vem som är vem och vilken roll de hade vid hovet. Detta är till stor hjälp eftersom många av dessa kvinnor inte tidigare har undersökts sida vid sida på ett så ambitiöst sätt. Persson redogör också löpande för hur det såg ut vid andra samtida hov, och placerar därmed det svenska hovet i en europeisk kontext. Boken är skriven på tydlig engelska som gör den tillgänglig för både svenska och internationella läsare. Översättningarna imponerar, inte minst av verser som fått behålla struktur och rim.

Boken är uppbyggd tematiskt snarare än kronologiskt. Den är indelad i sektioner efter vilka grupper som berörs – de vid hovet som kom från andra länder, de som kom från Sverige, hovdamer och drottningar. I underkapitel behandlas olika teman. För att nämna några exempel finns kapitel om kungligheternas välgörenhetsutövning, om hovdamer som maktens medlare och budbärare, hovdamer som aldrig gifte sig, kungliga älskarinnor, änkedrottningar och de kungliga slottens arkitektur. Det finns en fördel i att fokuserat jämföra specifika företeelser över tid på det sätt Persson gör. En sak han visar är, som ovan nämnts, hur betydelsen av assimilering med det svenska ökade för utrikes födda drottningar och hovdamer under 1600- och 1700-talet. På 1500-talet var hovet en internationell arena där huvudspråket var tyska och ingen förväntan fanns att utländska funktionärer skulle lära sig svenska. Under 1600-talet möttes de utländska hovfunktionärerna av allt större misstänksamhet. Maria Eleonora av Brandenburg misslyckades med att få en plats i drottning Kristinas förmyndarregering och förlorade vårdnaden om henne, bland annat eftersom hon misstänktes fostra den unga drottningen till att avsky Sverige. När Lovisa Ulrika anlände till Sverige från Preussen år 1744 insåg

hon vikten av att lära sig svenska för att själv accepteras och även stärka kungafamiljens ställning. Detta blev sedan norm för utländskt födda drottningar. Här skildrar Persson en förändring över tid. Förändringen är också tydlig i kapitlet om de kungliga gemakens arkitektur och inredning. I detta märktes drottningarnas förändrade politiska status, betoningen på könsroller och, inte minst, det personliga elementet i hovets maktrelationer.

En likhet över tid var hovets funktion som äktenskapsmarknad och plats att skapa nätverk för hovdamerna. En annan likhet över tre sekel var att hovdamernas hierarkiska ställning inte förknippades med eller förhöjdes av ämbeten. De statushöjningar hovdamerna kunde uppnå vid hovet var därför inte lika fasta som männens. Eftersom de tjänade drottningen var deras ställning vid hovet beroende av hennes godtycke, och de riskerade mycket om de föll ur gunst. Kungafamiljens gunst innebar också att kvinnor kunde höja sin status och i och med det tillskansa sig rikedomar, trots att det sällan uppskattades av andra hovfunktionärer. Ett exempel på detta är Fredrika Charlotta "Lolotte" Forssberg, sällskapsdamen vid det gustavianska hovet som lyckades övertyga prinsessan Sofia Albertina om att hon var dennes syster (s. 299–306).

En risk med den tematiska uppdelningen är att en del större skeenden i historien hamnar i skymundan. I flera kapitels avslut jämförs olika kvinnoöden från två eller tre olika sekel, och sammanfattas i en beskrivning av hur de kunde uppnå framgång eller misslyckas. Den historiska förändringen hovet och landet genomgick hamnar i skymundan. Det finns visserligen avsnitt där kungamaktens minskade makt under frihetstiden anges som förklaring till en viss typ av utveckling. Persson visar hur drottning Lovisa Ulrikas eftermäle färgades av hennes inblandning i en misslyckad statskupp. Den försvagade kungamakten under frihetstiden blir också en förklaring till varför kungarna deltog mer aktivt i välgörenhet under denna period, i det kapitel som behandlar kunglig välgörenhet. De utövade välgörenhet för att stärka sin legitimitet under en tid då de förlorat politisk makt (s. 56–57). Det saknas däremot en förklaring till varför det personliga välgörenhetsarbetet i stället utfördes av drottningar under stormaktstiden. Stormaktstidens hov präglades av krig och förmyndarregeringar, och två av dess monarker gifte sig inte. Dessa omständigheter måste ha haft en inverkan på könandet av den kungliga välgörenhetsutövningen, men Persson diskuterar det inte ingående.

Kapitlet om välgörenhetsutövningar är kort, och dess poäng är att visa hur en förändring i könsroller sker över tid snarare än att gräva djupt i alla tänkbara förklaringar som kan anges för varför så skedde. Kombinerat med det internationella tilltalet överbetonar Persson ibland att de förändringar och utvecklingar som skedde var allmängiltiga, snarare än påverkade av tidens och platsens särskilda omständigheter. Detta är en svårighet med att skriva om ett brett ämne med in-

ternationellt fokus, där det specifika och lokala tillmätts mindre vikt. Det finns inte någon uppenbar anledning till varför boken handlar om just Sveriges hov. Det blir dock lättare att följa den historiska utvecklingen under läsningens gång eftersom kontextuella fakta infogas löpande.

Att Persson inte bara anger strukturella förklaringar till varför förändring sker är också en styrka. Det personliga och mänskliga får ta stor plats i boken. Dess aktörer är inte endast maktspelare eller representanter för stånd, identitet eller kön. De är också känsliga och komplicerade människor. Perssons framställning visar hur personlighet och mellanmänskliga relationer påverkat hovet, och i förlängningen, historien.

Avslutningsvis väcker *Women at the Early Modern Swedish Court* många tankar, frågor och uppslag. Det är en rik, informativ text byggd på ett enormt empiriskt arbete.